

בפתחו של עלון:

עם חתימת הגיליון התבשרנו בבשורה הקשה והמוזעזעת על מותה בטרם עת של הנערה טובה חיבה אונגר ז"ל.

אך לפני כשנה פרסמה טובה בעטלמון מאמר פרי עטה בדבר חשיבות השימוש בלוח העברי ותמיהה על אלו שמשתמשים בתאריך הלועזי שהוא "זמן לידת פושע ישראל שהנכרים עשאוהו אליל". בהלוויה הזכירו את טוב ליבה, צניעותה וענוותנותה של טובה. אנו נוכחנו באמתותם של דברים אלו בתהליך של קדם-הפירסום. טובה שלחה גרסה ראשונה של מאמרה ואח"כ תיקנה שוב ושוב משום שחששה שאולי דבריה ישתמעו כביקורת על מאן דהו או חלילה כהתנשאות. אנו מביאים שנית את המאמר כלשונו וכגרסתו האחרונה בחינת 'צדיקים דבריהם הם זיכרונם'.

אנו מניחים, שבמהלך ה'שבעה' וכימים שלאחר מכן, יעלו על ידי קרוביה, מכריה וידידיה, סיפורים, דברים ועניינים הקשורים לטובה ז"ל ואנו נייחד לכך את הבמה של העטלמון. ויהי רצון שיקויים בנו הפסוק:

"בלע המות לנצח ומחה ה' א-לוקים דמעה מעל כל פנים."

תגובות, כתבות, מאמרים ורעיונות ל'עטלמון' יתקבלו בברכה ע"י יהודה פויטמן.

רצוי באמייל yehudafeust@neto.net.il יש לכתוב נושא 'עטלמון', לוודא שהדוא"ל התקבל,

או להגיש על דיסק, אפשר גם למסור ביד או דרך המזכירות.

סליחה, מה התאריך היוזם? פורסם לראשונה בעטלמון מס 218, כ"ג תמוז תשס"ט

טובה אונגר ז"ל

ברצוני להאיר את עיני התושבים לנקודה שלפעמים אנחנו לא שמים לב אליה...

כיהודים גאים אשר גרים בארץ ישראל במדינה עצמאית משלנו, ברוך ה', תמהה אני על השימוש השוטף שלנו (וזה כולל את כל חלקי האוכלוסייה השונים) בתאריך הלועזי.

כך כותב הרב דוד חי הכהן שליט"א במאמרו - 'בין תאריך אלוקי לתאריך של עבודה זרה':

התאריך העברי הוא המניין שאנו מונים לבריאת העולם, ואם כן המשתמש בו מעיד על עצמו שהוא מאמין בבורא עולם, ובתורה שכתבה לנו את זמן הבריאה. לעומתו, המשתמש בתאריך

הנוצרי שהוא תאריך אותו מונים לזמן לידת אותו פושע ישראל, שהנכרים עשוהו אליל, נותן ערך לעבודה זרה ועובר על איסור התורה "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו לא יישמע על פיך", שלא לתת חשיבות לעבודה זרה.

(גם הרב גדעון בנימין שליט"א והרב יהודה קרויזר שליט"א כתבו מאמרים בנושא, את המאמרים ניתן לקרוא באתר yeshiva).

אחד מהמיוחדים שהתנגד בחריפות עצומה לשימוש בתאריך הנוצרי הוא רבנו הרצ"ה קוק זצ"ל:

אביע את צערי ותמהוני על כי בראש החוברת מוזכרת ספירת הדת הנוצרית להולדתו של אותו פושע ישראל שעשאוהו נכרים עבודה זרה... בכלל הלא יש בזה משום לא תזכירו ולא יישמע על פיך, ומשום חרפה דתית ולאומית של המשך עול הגויים על צווארנו... (לנתיבות ישראל מאמר תשעים ותשע ועוד).

לאור הנאמר לעיל, - אין בדבריי שכאן כל חידוש - עלינו כחברה להתחיל להשתמש בתאריכים עבריים בלבד. וכן, זה כולל צ'קים, טפסים, הזמנות לאירועים, רישומים שונים וכדומה. הרב דוד חי הכהן שליט"א מדריך כיצד לנהוג:

בשעת דחק כמו במילוי טפסים רשמיים של המדינה, שלעיתים אין ברירה אלא לכתוב את התאריך הנוצרי אפשר להימלט מהמכשול בדרך הבאה: ראשית - יש לכתוב תאריך עברי ורק לאחריו את הנוכרי. שנית - בתאריך הנוכרי יכתוב שתי ספרות אחרונות כמו 0 ו-9 ולא אלפיים ותשע. שלישית - במקום לכתוב חודש חמישי יכתוב את שמו כמו אפריל ומאי. כמוכן שאין מקום לכתוב תאריך לועזי בכל מה שנוגע לקודש, כמו - כתובה, תאריך פטירה ואזכרה, ימי הולדת ובר מצווה שהם שייכים לנשמות ישראל הקדושות. וכן יש להתאמץ גם במכתבים בין אדם לחברו, שלא להיגרר במשהו אחר התאריך הנוצרי.

שנזכה כולנו לעלות מן המצב המצוי אל המצב הרצוי.

משפט עברי מדויק

יוני רבינוביץ

רמב"ם, משנה תורה, ספר שופטים
מדויק, מנוקד ומבואר
מפעל משנה תורה
עורך ראשי: יוחאי מקבילי
הוצאת ישיבת "אור וישועה" בשיתוף עם "מכון משפטי ארץ"

בדורות האחרונים יצאו לאור עולם כמה וכמה מהדורות חדשות של ספר "משנה תורה", הוא יצירת המופת של הרמב"ם. אמנם, מאז ימי הרמב"ם ועד ימינו עסקו כמעט כל חכמי התורה במשנתו בכלל, ובמשנה תורה בפרט. ואולם, במהדורות הדפוס הישנות נפלו שיבושים רבים מאוד, דבר שגרם לקשיים רבים בהבנת דברי הרמב"ם על בוריים. ידועה ההלצה על שני למדנים שהגיעו לגן עדן לאחר מאה ועשרים, שם נשאו ונתנו בהלכה קשה ברמב"ם בדרך החקירות והחילוקים, זה אומר בכה וזה אומר בכה. הקשיב לדברים ר' משה בן מימון הספרדי בכבודו ובעצמו (הם לא זיהו אותו), והעיר להם שהקושי המדומה בהלכה נובע מטעות בגרסה שהחזיקו. או אז הפטירו הללו בבזו: "נו, מה כבר פרענק מבין ברמב"ם?".

בחלק מהמהדורות החדשות נעשה ניסיון כביר להחזיר עטרה ליושנה ולשחזר את הנוסח המקורי של "משנה תורה" כפי שיצא מידי הרמב"ם עצמו. בראש מהדורות אלה ניתן לציין את מהדורתו של הגאון ר' יוסף קאפח זצ"ל, המבוסס על כתבי יד תימן, וכן מהדורת "יד פשוטה" של אבי מורי, המבוסס על כתבי יד מהימנים ביותר (וביניהם, כתב יד אוקספורד על ספרי "מדע" ו"אהבה" המכיל חותמת "הוגה מספרי" בכתב יד קודשו של הרמב"ם עצמו).

ואולם, הן מהדורתו של הגר"י קאפח ז"ל, והן מהדורת "יד פשוטה", מתאימות בעיקר לתלמידי חכמים הלנים בעומקה של הלכה. שתי המהדורות מודפסות בכרכים עבי כרס רבים מאוד, כשכל כרך מכיל לכל היותר ספר אחד מי"ד ספרי משנה תורה ומלווה בדברי פרשנות רחבים ועמוקים מני ים. המגמה העיקרית של דברי הפרשנות במהדורות אלה היא לברר כיצד הרמב"ם הגיע למסקנותיו מתוך שלל המקורות שעמדו לפניו, כמו גם משא ומתן בשאלות שהעסיקו את נושאי הכלים של הרמב"ם במשך הדורות. לפני מספר שנים הגה ר' יוחאי מקבילי את רעיון הוצאתו לאור של מהדורה מדויקת של משנה תורה

'משנה תורה' בכרך אחד

בכרך אחד. ר' יוחאי מקבילי הוא תלמיד חכמים (דו"ק שבמשנתו של הרמב"ם הביטוי השגור הוא "תלמיד חכמים", דהיינו, תלמיד של חכמים רבים, ולא "תלמיד חכם". בין רבותיו של ר' יוחאי מקבילי ניתן למנות את ראש ישיבת "אור וישועה" ורב הטכניון הרב זיני שליט"א, כמו גם את הגר"י קאפח זצ"ל), בעל תואר שני בהנדסת מחשבים מהטכניון, המתפרנס מעבודה בתחום ההי-טק (היום בחברת ג'ונסון את ג'ונסון בתחום הרפואה, ובעבר בחברות כמו אינטל ואי.בי.אם). בשנת תשס"ה יצאה המהדורה הראשונה של "מהדורת המופת" של משנה תורה בפורמט גדול, ומאז יצאו מהדורה שנייה ושלישית בפורמט בינוני. המהדורה השלישית יצאה בניסן תשס"ט, וכוללת ניקוד, כותרת קצרה לכל פרק, ושלל מפתחות.

במקביל להוצאת משנה תורה במהדורה מדויקת בכרך אחד, התחיל לשקוד ר' יוחאי מקבילי על מהדורת כ"ס של ספר משנה תורה, המלווה בביאור תמציתי אך מקיף להנהגת דברי הנשר הגדול עבור הקורא בן דורנו. החזון של "מפעל משנה תורה" שהקים הוא שהכל ידעו לאן חותרת השאיפה היהודית, באופן מלא נחרץ וברור (כולל ענייני מקדש, טהרה, מלכות, משפט עברי ועוד). מגמה מרכזית בביאור היא הניסיון לבאר את דברי הרמב"ם (היכן שניתן) מתוך דברי הרמב"ם עצמו במקומות אחרים. בכך מתייחד הביאור שלפנינו לעומת ביאורים עממיים אחרים שקדמו לו (כמו למשל, "רמב"ם לעם"). במהדורת הכ"ס, מוקדש (בד"כ) ספרון אחד לכל אחד מארבעה עשר הספרים המרכיבים את ה"משנה תורה" (כשעד כה יצאו לאור ספרי המדע, אהבה וזמנים, וכעת נוספו עליהם ספרי משפטים ושופטים). לספר שופטים צורפו נספחים הדנים ביישום עקרונות הספר במערכות המשפט במדינת ישראל. יחד עם ר' יוחאי מקבילי, עובד גם צוות של תלמידי חכמים נוספים העוסקים במלאכת הביאור בהתנדבות מלאה ושלא על מנת לקבל שכר כלשהו בעולם הזה (רמב"ם מיסטים כבר אמרנו?).

והנה, גם ליישוב תלמון יש נציג נכבד בצוות זה, בדמותו של חברנו ר' אריאל אררט, שכתב את הביאור להלכות סנהדרין והלכות עדות, במהדורת הכיס של ספר שופטים.

אין ספק שהסדרה המבוארת (שכעת הודפסה בפורמט כיס ומתוכננת לצאת גם בפורמט גדול יותר) של משנה תורה צועדת צעד נוסף וחשוב לקראת המטרה של הנחלת ספר משנה תורה (על כל 1000 פרקיו) לציבור הרחב. בשנים האחרונות, בזכות מפעל ה"דף היומי", יש יותר ויותר "בעלי בתים" שזכו לסיים

ביאור תמציתי אך מקיף. מהדורת הכיס

את הש"ס הבבלי, לפחות בלימוד שטחי. ואולם, כמה מסיימי משנה תורה יש (אפילו בקרב תלמידי החכמים)? המטרה המוצהרת של "מפעל משנה תורה" היא להפוך את ספר משנה תורה כולו לנחלת הכלל, ולאפשר לכל אדם בישראל החפץ בכך ללמוד באמצעותו את התורה שבעל פה כולה, כך שהכל ידעו מהי התורה השלמה ומהו המראה יפה - ההוד של כבוד התורה השלמה. הדברים באים לידי ביטוי בכריכה האחורית של הספר, שם מובאים דברי הרמב"ם באיגרת לתלמידיו: "וכבר הזהרתיך שלא תתשל עד אשר תדע את כל החיבור ויהיה הוא ספרך ותלמדהו בכל מקום".

וכעת למספר הערות על גוף הספר והביאור:

1. מעניין להתבונן בשיקוליהם של העורכים בבואם להכריע בין גרסאות שונות המופיעות בכתבי יד. למשל, יש קושיה מפורסמת על דברי הרמב"ם כפי שמופיעים בדפוסים הישנים בהל' ממרים (פ"ב הל' ט), שמהם עולה שבשר חיה בחלב אסור מן התורה, דבר שלכאורה סותר את דברי הרמב"ם עצמו בהל' מאכלות אסורות (פ"ט הל' ד), שמהם עולה, לפחות לפי גרסת הדפוסים, שבשר חיה בחלב אינו אסור אלא מדרבנן. הרבה מנושאי כליו של הרמב"ם דנו בסתירה זאת (ראה למשל לח"מ בהל' מאכ"א שם, ומרכה"מ בהל' ממרים שם). לפני כמה שנים פרסם ד"ר אורי לוי (אביה של חברתנו ריקי טאניס) מאמר מעניין ופולמוסי בנושא הזה (ראה: <http://www2.kadoorie.galil.k12.il/yokysite/papasite/documents/chaya.htm>). חלק מכתבי יד תימן תומכים (במקרה הזה) בגרסת הדפוסים בהל' ממרים, וכך גורס הגר"י קאפח במהדורתו, (אף שלעניין ההלכה הגר"י קאפח היה סבור שדעתו האחרונה של הרמב"ם היתה שבשר חיה בחלב אסור מדרבנן). ואולם, ב"יד פשוטה" מובאת גרסה שונה בהל' ממרים לפי תשובתו של הר"י הנגיד (שהיה מצאצאיו של הרמב"ם, ושהחזיק, כנראה, בכתב יד המקורי של "משנה תורה"). לפי גרסה זו, אין כלל סתירה בין דברי הרמב"ם בהל' ממרים לדבריו בהל' מאכלות אסורות. והנה, במהדורה הראשונה של "מהדורת המופת" של משנה תורה, נקבע נוסח הפנים כגירסת הגר"י קאפח (וגירסת הר"י הנגיד הובאה בהערת שוליים). ואולם, במהדורה השלישית של "מהדורת המופת", וכן במהדורת הכיס של ספר שופטים, אומצה כבר גירסת הר"י הנגיד (וכתבי יד תימן אחרים), ובביאור צוין ש"זהו הנוסח האחרון ברמב"ם", ושהגרסה בכתבי יד תימן לפיה בשר חיה בחלב אסור מן התורה מייצגת (במקרה הזה) את דעתו של הרמב"ם לפני שחזר בו.
2. באותה הלכה בהל' ממרים יש השגה חריפה של הראב"ד שתוקף את דברי הרמב"ם בעניין "בל תוסיף" אשר לדעת הרמב"ם שייך גם במצוות לא תעשה (ולא רק במצוות עשה, כמו לולב ותפילין וציצית וכיוצא בהן). רבים וטובים עסקו במחלוקת זו של הרמב"ם והראב"ד (ראה למשל "אור שמח" שם). ואולם, בביאור שלפנינו אין לכך זכר (מה

גם שהשגות הראב"ד אינן מובאות כלל, הן ב"מהדורת המופת" בכרך אחד, והן במהדורת הכיס), וכנראה שטוב שכך, שהרי מטרת הביאור היא לנסות לפרש את דברי הרמב"ם עצמו בצורה בהירה, פשוטה ושווה לכל נפש (והיכן שניתן ע"י הסתמכות על דברי הרמב"ם עצמו במקומות אחרים), מבלי להתיימר להביא שלל דעות ולהכניס את הראש במחלוקות בין שני "הרים גבוהים" כהרמב"ם והראב"ד (מרגלא בפומיה של אבי מורי בשם הגר"ח מבריסק ז"ל, שמי שרוצה ליישב רמב"ם קשה, אסור לו להשאיר את הראב"ד כעם הארץ. "ואולם", מוסיף אבי מורי בקריצה, "אני טרם הגעתי למדרגה זו"...). עם זאת, במקומות שבהם הפרשנים השונים עומדים על פשט דעתו של הרמב"ם ומפיקים מרגליות מהדיונים, הובאו דבריהם בתמציתיות (בלא קושיה ותירוץ ובלא משא ומתן), כך שאף תלמידי חכמים יכולים להפיק תועלת מרובה מביאור שיש בו "שורה תחתונה" של תמצית פשט הבנת הרמב"ם, או הערה קטנה המתמצתת דיון גדול - ואלו פוזרים ברחבי הביאור. לעומתו, הקורא שאינו בקי במשא ומתן קורא את הדברים ואינו מרגיש כמה יגיעות יגעו עבורו (כך למשל ממרים א' ב, ד"ה "השלשה דברים"; ממרים ג' ת, בעניין ציות לבית הדין הגדול).

3. בהל' עדות (פ"ו הל' א), כתב הרמב"ם: "כבר ביארנו שקיום שטרות מדבריהם, כדי שלא תנעול דלת בפני לווין". ובלח"מ שם הקשה שתקנת חכמים שחותכין דיני ממונות ע"פ שטר היא המונעת נעילת דלת בפני לווין, אך מה שתקנו אח"כ שלא יועיל שטר ללא קיום אין זה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין!! ובביאור כתב חברנו ר' אריאל (ע"פ דברי הלח"מ בהמשך שם): "ההל"ך הקצר של קיום השטר, לוודא שאינו מזויף, בא לחזק את תקנת חכמים לתוקף קבלת השטר כעדות". ואולם, נדמה לי שיש להבין את דברי הרמב"ם כאן על פי דבריו בפ"ג הל' ו': "עדים החתומין על השטר הרי הן כמי שנחקרה עדותן בבית דין, ואינן יכולין לחזור בהן. במה דברים אמורים? כשאפשר לקים את השטר שלא מפיהן, כגון... שהיה כתב ידן יוצא ממקום אחר". לפי זה, בשטר יש שתי תקנות:

א. שחותכים דיני ממונות בעדות שבשטר, על אף שלפי דין תורה, אין מקבלים עדות אלא מפי העדים (מפיהם, ולא מכתב ידם).

ב. עדים החתומים על השטר הרי הם כמי שנחקרה עדותם בבי"ד ואינם יכולים לחזור בהם, ובתנאי שאפשר לקיים את השטר שלא מפיהם. ובזה עדות שבשטר עדיפה וחזקה יותר מעדות ממון בע"פ, שאינה צריכה דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין (כש"כ הרמב"ם בפ"ג הל' א), וממילא, בעדות ממון בע"פ העדים יכולים לחזור בהם.

נמצא שקיום שטרות משווה לעדות שבשטר מעמד של עדות שנחקרה בבית דין, שאז חל על העדות הכלל ש"כיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד", ובכך מונעת מהעדים לחזור בהם, כדי שלא תנעול דלת בפני לווין.

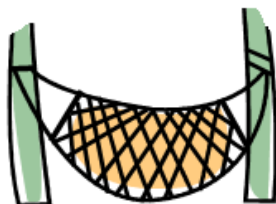
לסיכום, מהדורה חדשה ומבוארת זו של משנה תורה מהווה בשורה אמיתית הן לתלמידי חכמים, והן לכל מי שמבקש לקבוע עתים לתורה מתוך מבט רחב אל עבר כלל מקצועות התורה שבע"פ. הביאור הקצר, התמציתי והשווה לכל נפש הוא בבחינת מעט המחזיק את המרובה.

לפרטים נוספים, ניתן לעיין באתר הספר: <http://www.mishnetorah.com>

טל לברכה

הרב דמי ברכיהו

שכיבה בערסל בשבת

1. שאלה: מותר להשתמש בערסל שקשור לעץ כרות?

תשובה: חכמים גזרו כמה גזירות שהמכנה המשותף שלהם הוא חשש שמא אדם יעלה על העץ ויתלוש ענפים או פירות ויעבור על מלאכת קוצר. לכן אסרו חכמים לעלות על אילן בשבת, או לאכול בשבת מפירות שנשרו מן